

Motion till riksdagen 2020/21:2477

av **Dag Larsson m.fl. (S)**

En starkare arbetsmarknad i Stockholm

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta hur Stockholmsregionen som tillväxtmotor kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta behovet av fler bostäder för en växande Stockholmsregion och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om arbetskraftsinvandring och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta behovet av förbättrade regler och rutiner för internationella talanger och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta behovet av att främja kvinnors företagande i en växande Stockholmsregion och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta behovet av att genomföra regelförenklingar för företagare och tillkännager detta för regeringen.

Stockholm – en attraktiv arbetsmarknad

Coronavirusets spridning är först och främst en fara för människors liv och hälsa, men pandemin har också lett till ett mycket allvarligt läge i ekonomin och på arbetsmarknaden i hela landet i allmänhet och i synnerhet i Stockholmsregionen. Bara under några månader permitterades eller varslades tiotusentals människor. Pandemin slog hårt mot bland annat hotell- och restaurangbranschen, men också mot rese- och bemanningsbranschen. Vi befinner oss i ett allvarligt läge som kommer att innebära en stor utmaning för arbetsmarknaden och näringslivet i Stockholmsregionen.

Stockholms län svarar för en knapp tredjedel av Sveriges totala bruttonationalprodukt och är landets tillväxtmotor. Innan krisen var ett av de största problemen för

stora delar av regionens näringsliv bristen på arbetskraft. Förmågan att rekrytera rätt arbetskraft har i rapport efter rapport visat sig vara kanske det största tillväxthindret. Arbetsgivare efterfrågar bättre utbildad och mer erfaren arbetskraft.

Trots pandemin är matchningsproblemen på den svenska arbetsmarknaden betydande. Det finns många arbetssökande, samtidigt som högskolesystemet har byggts ut och allt fler har en eftergymnasial utbildning. Trots detta upplever arbetsgivare en brist på kompetent arbetskraft. I vår region är detta ett större problem än i andra delar av landet. Stockholms Handelskammare konstaterade i sin rapport från 2019 Kompetens-krisen hotar företagen! att 40 % av de dåvarande vakanserna fanns i Stockholms-regionen, trots att sysselsättningen ökat med hela 30 000 personer i regionen. Inom it-branschen och andra kunskapsintensiva näringar är bristen störst.

Det finns flera sätt att rusta Stockholmsregionen till postcorona. Bland annat behöver matchningen på arbetsmarknaden förbättras och ungdomar utbildas efter var möjligheterna till arbete finns. Det kan handla om allt ifrån satsningar på programmering i grundskolan till specialdesignade utbildningar kopplat till it-branschen.

För att locka kompetens från andra länder och regioner är tillgången till bostäder en kritisk faktor, vilket vi återkommer till. Stockholm har inte heller ett fungerande ”en väg in”-koncept som Köpenhamn har, för att förbättra och korta processen för personer som vill söka sig till regionen. Även en översyn av möjligheten till talangvisum skulle stärka vår arbetsmarknad.

Om Sverige ska hänga med i den internationella konkurrensen om framstående talanger behövs reformer för bättre konkurrens, mer samverkan och ökad kvalitet i den högre utbildningen. Detta är extra viktigt för vår region. Vi behöver bli bättre på att locka till oss utländska studenter och forskare. Ett första steg är att högskolan åter ska bli avgiftsfri för utländska studenter alternativt att stärka systemet med stipendier till vissa grupper av studenter.

Allvarlig bostadsbrist hotar jobbtillväxten

Rätten till ett eget hem är en mänsklig rättighet. En central förutsättning för att Stockholmsregionen ska kunna stärka sin attraktionskraft som kunskaps- och arbetsmarknadsregion är att det finns bostäder som normalinkomsttagare kan efterfråga. Det måste finnas en fungerande koppling mellan arbetsmarknaden och bostadsmarknaden. I dag har Stockholmsregionens bostadsmarknad stora problem med bristen i allmänhet och med långa kötider på hyresmarknaden i synnerhet. De negativa bieffekterna är tyvärr flera med bland annat en svart marknad, utträngningseffekter från storstadsregionen, kompetensbrist för företag och utebliven expansion, skilsmässopar som inte kan bo i närheten av varandra för barnen skull, unga som måste tacka nej till jobb och utbildning samt köptvång till hög belåning. Bostadsbristen ger en tydligt negativ effekt på tillväxten, med produktionsbortfall och förlorade livschanser.

Den allt hårdare konkurrensen om bostäder påverkar särskilt unga och studenter. Detta är allvarligt eftersom Stockholms län har en ung befolkning jämfört med landet i övrigt. Trots ett ökat byggande av till exempel studentbostäder råder det fortfarande här en brist i Stockholmsregionen. Detta gör att många riskerar att välja bort Stockholm som bostadsort när de ska påbörja en utbildning eller pröva ett nytt arbete. På grund av bostadsbristen tvingas många ungdomar bo kvar hemma mot sin vilja. Samtidigt ökar

svårigheterna kring att skilja sig i Stockholmsregionen, särskilt för kvinnor. Vår kartläggning visar att kvinnors genomsnittslön nu inte räcker för att köpa en trea någonstans i hela länet. I till exempel Täby kommun saknas i genomsnitt 3 000 kronor i månaden för kvinnor för ett vanligt boende, uttryckt i skillnaden mellan erforderlig inkomst och lånebehov.

Bostadsmarknaden är trögrörlig och det finns en stor och allvarlig bostadsbrist som utgör hinder för regionens utveckling. De senaste fem åren har länets befolkning ökat med 180 000 personer. Befolkningsökningen väntas fortsätta och 2030 kan länet ha 2,8 miljoner invånare. För att klara bostadsförsörjningen behöver länet ha ett välplanerat byggande som har hög takt och jämnt över tid.

Ideologiska ombildningar av hyreslägenheter till bostadsrätter har resulterat i att antalet hyresrätter i dag är en tredjedel mindre än vid millennieskiftet. Den här bilden bekräftas av länets kommuner som uppger att det råder ett underskott på den lokala bostadsmarknaden. Samtliga av Stockholmsregionens 26 kommuner rapporterar i dag fortsatt bostadsunderskott, och störst är bristen på hyresrätter. Stockholmsregionen är Skandinaviens ekonomiska motor och bostadsbyggandet har varit ovanligt högt den senaste femårsperioden, vilket är positivt. Men pandemin har satt utvecklingen i gungning. Om pandemin följs av en recession kommer det få konsekvenser för det marknadsstyrda byggandet. Politiken måste härvid säkerställa en fortsatt hög takt i bostadsbyggandet genom exempelvis möjliggörandet av byggande av fler hyresrätter. Om Stockholmsregionen tappar sin ledande ställning kommer det få konsekvenser för hela landets ekonomi, och en fortsatt hög takt i bostadsbyggandet är en förutsättning för regionens utveckling och tillväxt.

Under föregående mandatperiod genomförde den socialdemokratiskt ledda regeringen den största statliga bostadssatsningen på 20 år. Ett investeringsstöd infördes för byggande av små hyreslägenheter och studentbostäder. Bostäder med rimliga hyror började byggas som annars inte hade byggts. Den socialdemokratiskt ledda regeringen har infört åtgärder mot svarthandel med hyreskontrakt, otillåten andrahandsuthyrning och uttag av överhyror av andrahandshyresgäster. Januariavtalet innehåller även en fortsatt reformagenda för ökat bostadsbyggande där omfattande regelförenklingar ska göras för att förenkla och förkorta planprocessen och därmed göra det snabbare och billigare att bygga.

Vi ser också att olika kommuner i Stockholms län har valt att agera olika. För oss socialdemokrater är det självklart att bostadsbyggandet behöver vara varierat i storlek, pris och upplåtelseform men alla kommuner verkar inte värna om vare sig variationer eller blandade upplåtelseformer. Det innebär att bostadsbristen varierar mellan länets kommuner. Samtidigt ser vi att behoven fortfarande är stora. Det måste byggas fler hyresrätter i hela regionen som även låg- och normalinkomsttagare har råd att efterfråga. Dessutom behöver det göras stora renoveringar i befintliga bostäder, särskilt i miljonprogramsområdena, utan att de boende tvingas bort på grund av orimliga hyreshöjningar. Det nuvarande föreslagna energieffektiviseringsstödet riktat mot renovering i miljonprogrambeståndet är en viktig reform för att förbättra Stockholmsregionens bostadsbestånd. En sådan reform ger också positiva arbetsmarknadseffekter.

Även bostadssegregationen mellan nyanlända och övrig befolkning hämmar tillväxten i regionen. När människor utan erfarenhet av den svenska bostadsmarknaden, och med litet inflytande över sitt eget boende, begränsas till vissa utsatta områden skapas negativa utvecklingstrender. Alla kommuner måste ta ansvar för att alla människor ska få likartade förutsättningar på bostadsmarknaden i Stockholmsregionen.

Men staten skulle tillsammans med kommunerna ta ett strategiskt långsiktigt grepp genom att upprätta konkreta långsiktiga handlingsplaner för att omdana och integrera utsatta områden, socialt, miljömässigt och kulturellt.

Slutligen har bostadsproblematiken fördjupats av den omfattande utförsäljningen av allmännyttiga bostäder i flera av Stockholms läns kommuner. Den absoluta majoriteten av landets 290 kommuner äger ett eller flera allmännyttiga bostadsföretag, det vill säga aktiebolag eller stiftelser. I Sverige finns det 20 kommuner som saknar allmännyttiga bostadsaktiebolag eller bostadsstiftelser. Tyvärr finns sex av dessa 20 kommuner som saknar kommunalt bostadsbolag och allmännytta inom Stockholms län. En väg att gå när inte kommunerna bygger är att på allvar överväga att ge regionerna och staten starkare juridiska verktyg, genom regional och statlig markplanering. På det viset skulle fler bostäder kunna planeras och färdigställas.

En väl fungerande bostadsmarknad kännetecknas av rörlighet och tillgänglighet – människor ska enkelt kunna komma in på bostadsmarknaden och utvecklas i sitt boende när livet förändras. I dag riskerar Stockholmsregionen att bli en region främst för den som har råd att köpa sin egen bostad, med ökande boendesegregation som följd. Allmännyttan har en särskild ställning på bostadsmarknaden och är ett viktigt verktyg för att kommunerna ska kunna uppfylla sitt bostadsförsörjningsansvar. Vi menar att det är orimligt att framförallt ekonomiskt starka kommuner i vår region inte bidrar till att öka jämlikheten i vår region och därför vill vi se ett ökat regionalt ansvar för bostadsförsörjningen. Det är också rimligt att se över förutsättningarna för att utreda sanktionsmöjligheter mot kommuner som inte tar sitt ansvar för bostadsplaneringen och prioriterade bostadssociala mål.

Vi socialdemokrater i Stockholmsregionen välkomnar regeringens ambitioner på det bostadspolitiska området. Samtidigt vill vi understryka vikten av att framtida investeringar kommer vår region till del. Utan fler bostäder stannar Stockholmsregionens tillväxt. Om Stockholmsregionens tillväxt avstannar drabbas Sverige.

Arbetskraftsinvandring

Segregationen i vissa delar av Stockholmsregionen har på senare år vuxit sig fast och skapar allt allvarligare problem. Särskilt allvarlig är framväxten av en parallell bostads- och arbetsmarknad där den grova organiserade brottsligheten hänsynslöst exploaterar människors utsatthet. Illegal arbetskraft importeras och förmedlas. Svarta löner betalas ut, arbetsmiljön åsidosätts och torftiga bostadslösningar tillhandahålls, inte sällan i utdömda fastigheter som aldrig varit avsedda för boende. Det förekommer till och med att arbetskraften låses in över natten i dessa lokaler. Att utnyttja illegal arbetskraft utgör utan tvekan en mycket lukrativ inkomstkälla för kriminella aktörer inom den grova organiserade brottsligheten.

Det är viktigt att förstå att aktörerna i den organiserade brottsligheten många gånger arbetar på flera ”marknader” samtidigt och att dessa ofta hänger ihop och styrs från ett och samma nät. Näten kan alltså samtidigt syssla med narkotikahandel, utpressarverksamhet, penningtvätt, arbetslivskriminalitet, svart handel med bostäder, välfärdsbrottslighet och illegal vadslagning och spelverksamhet. Till detta ska läggas att aktörerna dessvärre ofta besitter ett omfattande våldskapital som syftar till att upprätthålla och utvidga vunna marknader. Parallella samhällsstrukturer med egen ekonomi,

rättsskipning och en utbredd tystnadskultur växer fram och etableras. Dessa är i sin förlängning systemhotande.

Den parallella bostads- och arbetsmarknaden är ett hot mot sund konkurrens och ett friskt näringsliv. En mycket hög andel av arbetskraftsinvandringen utgörs av icke kvalificerad arbetskraft samtidigt som arbetslösheten nu ökar.

Regeringen har nyligen aviserat en kraftfull förstärkning av resurserna för att bekämpa arbetslivskriminaliteten genom att stärka det myndighetsgemensamma arbetet. Samarbetet ska utvecklas och fler gemensamma kontroller genomföras. Det är välkommet. En förutsättning för att komma tillrätta med problemen är dock att arbetskraftsinvandringen regleras.

Reformering av gymnasieskolan

Idag omfattar gymnasieskolan 18 nationella program, varav 12 yrkesprogram och 6 högskoleförberedande program med totalt 60 olika inriktningar. Just nu börjar cirka 98 procent av alla ungdomar gymnasieskolan i någon form.

Syftet med gymnasieskolan är dubbelt. Utbildning är ett viktigt verktyg för varje individs frihet att välja sin egen väg i livet. Samtidigt är gymnasieskolan en viktig del av arbetsmarknadspolitiken, då nästan alla svenska ungdomar går en gymnasieutbildning. Således blir en genomgående hög kvalitet samt likvärdighet viktigt för att uppnå båda ovannämnda mål. Detta blir extra viktigt i en dynamisk region som Stockholmsregionen.

Internationellt sett är den svenska skolan som helhet relativt likvärdig. Detta är framför allt en konsekvens av att Sverige, till skillnad från många andra länder, har ett sammanhållet skolsystem relativt högt upp i åldrarna. Sverige är internationellt sett mediokert gällande att klara det kompensatoriska uppdraget och därmed uppväga elevernas socioekonomiska förutsättningar. Utredningen om en mer likvärdig skola (SOU 2020:28) konstaterar att ur ett nationellt perspektiv är utvecklingen av den svenska skolans likvärdighet över tid däremot inte positiv. I stället för att bli allt mer likvärdig verkar utvecklingen t.o.m. vara negativ. Familjebakgrundens betydelse för skolresultaten är stor och har dessutom ökat under de senaste 20 åren och kopplingen mellan elevers förutsättningar och skolans kvalitet är överlag svag. Vilken skola elever går på har betydelse för resultaten. Men, den kanske mest slående trenden i svensk skola är den kraftigt ökade spridningen i skolornas kunskapsresultat sedan början av 1990-talet. Det råder bred enighet om att dessa ökande skillnader mellan skolor i mycket hög grad kan hänföras till ökad skolsegregation. Elever har blivit allt mer uppdelade mellan olika skolor utifrån socioekonomisk bakgrund och migrationsbakgrund.

Stockholmsregionen har en mycket stor friskoleetablering inom både grund- och gymnasieskolan. Vi ser att både friskoleetableringen och skolvalen ökar segregationen, men även kostnadsutvecklingen för länets kommuner då en alltför hög nivå av skolplatser som står tomma. Vi menar därför att det behövs krav på att skolhuvudmännen aktivt verkar för en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter. Idag förefaller vissa gymnasieskolor ha som affärsidé att locka en viss typ av elever. Detta agerande måste försvinna och incitamenten för den typen av segregering måste försvinna.

Vi menar att den kommunala självstyrelsen kopplat till gymnasieskolan måste värnas, men menar att utbudet av utbildningar bör vila på empirisk grund kring individens och samhällets långsiktiga nytta och därmed bättre tillgodose näringslivets framtida behov. Detta kräver en större analytisk kapacitet än vad som vanligtvis är möjligt på kommunal nivå, vilket också konstateras i utredningen om gymnasieskolans dimensionering (SOU 2020:33).

Vi är som socialdemokrater inte säkra på att konkurrensen mellan gymnasieskolor leder till en bättre fungerande arbetsmarknad. Idag används just nya typer av program som konkurrensfördel, oaktat om programmet har förutsättning att leda till arbete efter avslutad utbildning. Detta konkluderas också i ovan nämnda utredning som konstaterar att ”konkurrensen kan bidra till en positiv kvalitetsutveckling, men enligt utredningen påverkar konkurrensen utbudet i en riktning som inte är gynnsam för vare sig individer, arbetsgivare eller samhället i vidare bemärkelse”.

Hösten 2018 gick ca 352 300 elever i gymnasieskolan – 71,8 procent i en kommunal skola, 27,6 procent i en fristående skola och 0,6 procent i skolor som drevs av landsting eller regioner. Läsåret 2018/19 gick 57 procent av eleverna i gymnasieskolan ett högskoleförberedande program, 28 procent ett yrkesprogram och 15 procent ett introduktionsprogram. Av alla elever som började ett nationellt program i gymnasieskolan hösten 2015 hade 71,7 procent slutfört utbildningen våren 2018, dvs. efter tre år. Andelen behöriga lärare i gymnasieskolan ökar och uppgår nu till 81,4 procent 2019. Kommunala gymnasieskolor har en avsevärt högre lärartäthet och högre andel behöriga lärare jämfört med fristående gymnasieskolor. Kort sagt ser vi en tydligt positiv trend i gymnasieskolan avseende kunskap. Det är nu viktigt att en tydligare anpassning till näringslivets behov kommer till. Detta är avgörande för Stockholmsregionens framtida arbetsmarknad.

Kvinnors företagande

Stockholmsregionens många småföretag är viktiga för vår i många avseenden dynamiska arbetsmarknad. Tyvärr är kvinnors andel av företagande endast 25 %, och denna siffra har ökat i snigelfart med 8 % under de senaste 40 åren. En segregerad arbetsmarknad ger ett segregerat företagande. Det innebär att kvinnors företagande i stort följer de branscher de jobbar inom. Lönsamheten har beskrivits vara ett problem i de branscher där kvinnor är företagare. Finansieringen av kvinnors företagande är på en betydligt lägre nivå i jämförelse med mäns företagande. Kvinnors tillgång till kapital är betydligt lägre än mäns och investeringarna från externa investerare är mycket mer sällsynta i kvinnors företag. Endast 1 % av riskkapitalet i Sverige uppges gå till bolag grundade av kvinnor. Tillväxtverket har kritiserats för att inte bidra till förändring av detta.

Omstartskommissionen föreslår att entreprenörskapsutbildningar anpassas för särskilda grupper och sektorer och anser att man bör ta tillvara den outnyttjade entreprenörskompetens som finns bland kvinnor. De föreslår även att Tillväxtverket skulle kunna vara en tänkbar huvudman och ge onlinebaserad utbildning och rådgivning riktad mot entreprenör- och intraprenörskap.

Sverige skulle behöva en mer djuplodande analys av kvinnors företagande för att utforma en politik som tar vara på de potentiellt stora vinster som finns inom detta

område. Ett område som behöver stärkas är egenföretagares trygghetssystem. Vi är övertygade om att dessa reformer skulle stärka nyföretagandet i Stockholmsregionen.

Regelförenklningar för nyföretagande

Arbetsmarknaden i Stockholmsregionen behöver många olika arbetsplatser och olika typer av verksamheter. De senaste åren har en majoritet av de nya jobben växt fram i små och medelstora företag.

För att Stockholmsregionen även i framtiden ska vara välfungerande och dynamisk är dessa mindre företag viktiga. Många företagare upplever att regler och regleringar i Sverige är krångliga och minskar möjligheten att växa. Regeringar av olika färg har under de senaste decennierna haft som mål med regelförenklingsarbetet att åstadkomma en märkbar skillnad i företagens vardag. Dock förefaller inte de flesta företagare tycka att reglerna blivit enklare. Enligt Näringslivets Regelnämnd går utvecklingen istället åt fel håll.

Ska den utvecklingen vändas måste alla myndigheter få tydligare uppdrag att främja jobbtillväxt i små och medelstora företag. Dessutom behöver regering, riksdag och myndigheter bli bättre på att beskriva konsekvenserna för företag när nya regler införs. En annan viktig reform skulle vara om dagens regler där företag är skyldiga att lämna uppgifter till olika myndigheter ändrades. En lösning skulle vara att inrätta ett gemensamt register för företagsdata så att samma eller liknande uppgifter inte behöver lämnas in flera gånger till olika myndigheter.

Dag Larsson (S)

Teres Lindberg (S)

Anna Vikström (S)

Serkan Köse (S)

Lawen Redar (S)

Markus Selin (S)

Abraham Halef (S)

Thomas Hammarberg (S)

Anders Österberg (S)

Åsa Westlund (S)

Ingela Nylund Watz (S)

Leif Nysmed (S)

Sultan Kayhan (S)

Mattias Vepsä (S)

Azadeh Rojhan Gustafsson (S)

Alexandra Völker (S)

Annika Strandhäll (S)